

21.YÜZYILIN İLK ÇEYREĞİNDE SOSYO-POLİTİK ARKA PLANI İLE MİLLET VE MİLLİYETÇİLİK

Erden KİŞİ

Kırıkkale Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,
Doktora Öğrencisi,
erdenkisi@yyu.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-3124-680X.

Özet

Kökeni, anlamı ve kapsamı üzerine kesin bir tanıma varılmayan milliyetçilik, 21. Yüzyılda ihtişamını ve önemini koruyan bir ideoloji olmaya devam etmektedir. Genel hatları ile milliyetçiliğin kökenine yönelik çalışmaların büyük çoğunluğu 18. Yüzyıl Kıta Avrupa'sını ve Fransız İhtilalini işaret etse de milliyetçiliğin kökeni daha eski dönemlere gitmektedir. 20. Yüzyıla gelindiğinde imparatorlukların yerini ulus devletlere bırakmasında milliyetçilik ideolojisinin büyük bir rol üstlendiği görülmüştür. Savaşlara, devrimlere ve toplumsal evrimlere sebep olan bir ideoloji olarak milliyetçilik, günümüz dünyasının en önemli ideolojilerinden biridir. Özellikle küreselleşme teorisyenlerinin postmodern dönemde milliyetçiliğin anlamını yitireceğinin ifade etmelerine karşın, milliyetçilik 21. Yüzyılda kendini evrime eden ve farklı ideolojilerle entegre olabilme özelliğini gün yüzüne çıkaran bir ideoloji olmuştur. Gün geçtikçe kapsamı ve anlamı konusunda farklı tanımlar ortaya konulsa da vurgulanması gereken en önemli gerçeklik; Milliyetçiliğin tarihinin insanlık tarihi kadar eski olduğu ve insanlık tarihinin gideceği yere kadar serüvenine devam edeceğidir. Nihayetinde bu çalışmada; milliyetçilik ideolojisinin

kökenine, toplumlar için ne gibi anlamları olduğuna, kapsamına ve post modern dönemde farklı ideolojilerle olan diyalektik iletişimine dikkat çekilecektir. Ayrıca milliyetçilik üzerine ortaya atılan tezlere değinilecek ve dünyanın farklı bölgelerinde milliyetçilik ideolojisinin üstlenmiş olduğu roller analiz edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Millet, Milliyet, Milliyetçilik, Kimlik, Ulus Devlet.

NATION AND NATIONALISM WITH SOCIO-POLITICAL BACKGROUND IN THE FIRST QUARTER OF THE 21st CENTURY

Abstract

The origin, meaning and scope of nationalism is still debated. Yet it continues to be an ideology which preserves its importance in the 21st century. Most studies on the origin of nationalism point to 18th-century Continental Europe and the French Revolution, but it goes back to earlier times. By the 20th century, nationalism played a major role in the succession of empires to nation-states. Nationalism as an ideology that leads to wars, revolutions and social evolutions is one of the most important ideologies of today's world. Globalization theorists claim that nationalism will lose its importance in the postmodern era. Yet during the 20th Century nationalism went through an evolution and managed to integrate with different ideologies. Although there are different definitions about the scope and meaning of nationalism, it should be noted that; the history of the ideology of nationalism is as old as the history of humanity and that it will continue its adventure to the point where human history goes. This study will focus on the origin of nationalism, its meaning for societies, its scope and its dialectical relations with different ideologies in the post-modern era. Additionally, the arguments on nationalism will be analyzed and the roles that are

played by the ideology of nationalism in various parts of the world will be discussed.

Keywords: *Nations, Nationhood, Nationalism, Identity, Nation State.*

Giriş

Milliyetçilik ve küreselleşme genellikle kültürel, ekonomik ve politik tarihte karşıt kutuplaşmalara yol açan süreçler olarak kabul edilir (Greenfeld, 2012). Küreselleşmenin bütünleştirici genel argümanlarına karşı milliyetçilik ayrıştırıcı yerel argümanlar ile bu mücadelenin tarafı olmuştur. Bu noktada özellikle etnik ve dinsel milliyetçilik konusu dünya insanlığını yakından ilgilendiren bir konuya dönüşmüş durumdadır. Etnik ve dinsel amaçlarla kurulan örgütlerin siyasi hedefler için terörizme yönelmesi ise 21. Yüzyılda milliyetçiliği oldukça kötü sonuçlara ulaşabilecek bir ideoloji boyutuna getirmiştir.

Milliyetçiliği tamamen etnik kökenden ayırmak mümkün olmamakla birlikte onu etnik kökenlerin devamı veya ortak tarih veya dilin basit bir yansıması olarak açıklamakta imkansızdır (Calhoun, 1993: 211-239). Bu sebeple milliyetçilik hem kültürel hem de politik yönleri olan bir argümandır. Özellikle 19. ve 20. Yüzyıl toplumlarının milliyetçilik konusuna kültürel temelde değil de politik temelde yaklaşımlarının birçok nedeni bulunmaktadır. Lakin nihayetinde bu tercihin temel belirleyicisi ise: özgürlük ve var oluş mücadelesi veren toplumların, milliyetçiliği kurtarıcı bir dinamo olarak görerek ona siyasi misyonlar yüklemeleri olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı sürecinde fikir insanları, milliyetçiliğin sebepleri üzerine geniş çaplı yazılar yazdılar, ancak milliyetçiliğin uluslararası politika üzerindeki etkileri konusunda çok az şey söylediler (Evera, 1994: 5-39). Milliyetçiliğin nedenleri önemli bir araştırma konusu

oluşturmaktadır. Çünkü Fransız Devriminden bugüne yaşanan milliyetçilik birçok savaşın nedeni olarak gösterilebilir. Lakin milliyetçilik ideolojisinin uluslararası politika üzerindeki etkisi daha önemli bir konudur. Ulus devletlerin oluşumu ve bugün milli değerler uğruna mücadele eden milletler, uluslararası politikanın temel aktörü konumuna yükselmiş bulunmaktadır.

Nihayetinde bu çalışmada; milliyetçiliğin tanımı, doğuşu, farklı toplumlarda ne gibi anlamlar ve işlevler yüklediği açıklanacaktır. Akabinde ise milliyetçiliğin sosyolojik ve politik arka planı analiz edilmeye çalışılacaktır. İlerleyen bölümlerde, milliyetçilik üzerine ortaya atılan tezler tartışılacak ve milliyetçilik türleri üzerinden çalışmanın seyri sağlanacaktır. Nihayetinde 21. Yüzyılda milliyetçilik ideolojisinin taşıdığı anlamlar, farklı ideolojilerle kurduğu bağlar ve tarihi seyir içerisinde toplumların milliyetçilik ideolojisinden ne gibi beklentileri olacağı konusu tartışılacaktır.

1. Milliyetçiliğin Tanımı ve Doğuşu

Milliyetçilik bugün itibari ile var olan ve var olma mücadelesi veren her toplum için önemli bir konudur. Milliyetçilik tarihsel gelişim sürecinde etnisite, ırk, din, akraba, hısım gibi kavramlarla arkadaşlık etmiş ve bu süreçte farklı kuramcılar milliyetçiliğe katkı sunmuştur (Ertan- Örs, 2018: 39-84). Esasında bugün milliyetçiliği tek bir tanımla anlamaya çalışmak mümkün değildir. Çünkü her insan kitlesi farklı bir değeri milliyetçilik ile özdeşleştirmiştir. Bu nedenle milliyetçilik ideolojisinin belirgin bir tanımını yapmak aslında bu kavramı anlamsızlaştırır.

Belirtildiği üzere kesin bir milliyetçilik tanımı yapılmassa da yine de milliyetçilik için yapılan tanımları belli bir sınıflandırma ile sunmak mümkündür. Milliyetçilik için; Milletlerin oluşma ve gelişme süreci, bir millete ait olma bilinci, bir toplumun dil ve simge temsili, bir milleti temsil eden siyasal hareket hem genel hem de özel bir millet öğretisi gibi birkaç

tanım sunulabilir (Smith, 2013: 15). Milliyetçilik üzerine yapılan tanımlar belki artırılabilir ama nihayetinde tüm tanımların milliyetçiliği açıklama noktasında bir eksiklik barındıracağı tartışmasız bir gerçektir. Klasik kuramcılarının hepsi milliyetçiliğin kökenini Kıta Avrupası'na, özelde ise Fransız Devrimi'ne dayandırmaktadır. Aydınlanma dönemi sonrası Avrupa'da biriken entelektüel birikimin milliyetçiliği doğurduğu yönünde ortak bir algının var olduğu görülmektedir. Fakat bu tarihten önce milli bilincin olmadığını ifade etmek eksik bir yaklaşım olur. Esasında Fransız devrimi ile beraber artık devlet ve milliyetçilik ideolojisinin el ele vererek hareket ettiği bir dönemin yaşandığını anlamak daha verimli bir çıkarım olacaktır.

Milliyetçiliğin kökenine ilişkin bir başka yaklaşımın ise Carr tarafından ortaya konulduğu görülmektedir; *“Modern anlamı ile ulusların Orta Çağ Hristiyanlık aleminin uluslararası düzeninin bozulmasının ürünü olduğu: ulusların Rönesans'ın maceracı ve mağrur bireycilik ruhunun bütünleyici bir ulusal düzlemdeki yansımaları temsil ettiği, yaygın bir kanıdır”* (2015: 11).

İfade edildiği üzere Carr, bu tespiti ile milliyetçiliğin entelektüel ve kültürel birikim sonucu ortaya çıkan bir ideoloji olduğuna dikkat çekmiştir.

Daha eski dönemlere gidecek olursak milliyetçiliğin içerik ve kökenine ilişkin farklı yaklaşımların olduğu da göze çarpmaktadır. Örneğin Luther, piskoposları ve prensleri ulusun mimarları olarak görmüştür, aynı şekilde De Maistre ise, ulusun hükümdar ve soyluluktan ileri geldiğini savunmuştur (Carr, 2015: 13). Milliyetçilik üzerine ortaya atılan tanımlar ve kökeni konusunda öne sürülen fikirler artırılabilir. Fakat tüm teoriler incelenecek olursa milliyetçilik konusunun her çağda ve her toplumda önem ile üzerinde durulan bir konu olduğu göze çaracaktır. Dünyayı büyük savaşlara iten, kadim imparatorlukların parçalanmasına neden olan bu ideoloji günümüz dünyasında var olmaya devam etmektedir. Küreselleşme teorisyenleri 21.yy.'da (milliyetçiliğin değerini

yitireceğini ifade etmiş olmalarına rağmen hala milliyetçilik bir ideoloji olarak değerini korumakta hatta her geçen gün yeni anlamlara bürünerek çağdaş akımlara entegre olmaktadır. Her yeni dönem ve her yeni akım milliyetçilik ideolojisi ile el ele hareket etmek durumunda kalmaktadır. Post modern dönemin de vaz geçilmez ideolojisi olacağı gözler önündedir. Milliyetçilik kendi varlığı için hem milletler hem de devletler var edebilme kabiliyeti gösterebilen benzersiz bir ideoloji olma özelliğini bu çağda da korumaktadır. Ulus devletlerin tarih sahnesine çıkmaya başladığı dönemden bugüne her etnik topluluk bu uğurda mücadele etmekte ve günümüz dünyası bu mücadeleye sahne olmaktadır.

Özünde milliyetçiliğin, biz ve öteki kavramı üzerine formüle olduğu açıktır. Bu noktada Gellner' in tespiti yeterli doneyi sunmaktadır; *''Bir adamın kim olduğu yalnızca yediği şeyden değil aynı zamanda giydiği, konuştuğu şeyden, ettiği danstan, beraber yemek yediği ya da evlendiği kimseden anlaşılır. Aslında bir insan çoğunlukla yapmadığı şeyden anlaşılır''* (2016: 59).

Milliyetçiliğin bir ulusun üyesi olabilme işlevi gördüğü, ulus inşası aracı oluşu, milli bütünlük hissi yarattığı da bilinmektedir (Rangelov, 2014: 19). Bu gibi işlevleri nedeni ile milliyetçiliğin bir ulusal entegrasyon aracı olma sıfatı kazanması da mümkün olmaktadır. Tüm tanımlar ve tüm teorilere rağmen yaşadığımız mevcut dönem içerisinde milliyetçiliğin kesin bir tanımını yapmak ve milliyetçiliğin kökeni için kesin bir tarih vermek pek de mümkün görünmemektedir. İlerleyen dönem içerisinde milliyetçilik için yeni tanım ve kökenlerin ortaya atılacağına hep beraber şahit olacağız. Değişmeyen tek gerçek ise; dünya insanlığının ortaya attığı her yeni ideoloji ile beraber milliyetçiliğin tekrar kendini var etmeye çalışacak olmasıdır.

1.1. Milliyetçilikten Önce Milletler

Milliyetçilik olgusunun 18.yy'da sistematik olarak işlenmeye başladığı devamlı olarak vurulanmış olsa da bu tarihten öncede milli duyguların, milli kahramanlar ve sembollerin varlığı göze çarpmaktadır. Milletın izlerinin eski altın dönemlerde var olduğu ve milli kahramanların varlığı bilinmektedir (Breuilly, 2010: 149). Fakat milliyetçilik bilincinden Fransız Devrimi öncesinde bahsetmememiz çokta mümkün değildir. Bu noktada da Gelner'in tespiti bizler için önemli bir anekdot sunmaktadır; *"Milliyetçilik milletleri doğurabilir milletler milliyetçilikleri değil"* (1983:55). Belirtildiği üzere sistematik ve bir ideolojik perspektif dahilinde milliyetçiliği 18. yy. Kıta Avrupa'sında aramamız gerekmektedir, daha öncesi dönemlerde pek tabii ki milliyetçi izlere rastlanabilmektedir. Egemen devletlerin var olduğu dönemler özellikle imparatorluklar çağı için milli duyguların varlığı tartışılmazdır. Bu dönemlerdeki millet sistemi için dini duyguların ön planda olduğu devlet, millet ve kültürel bütünlüğün olduğu aşikârdır. İmparatorluk tebaası olan bu milletler için dini duygular ve ortak teritorya düşüncesi ulusçuluk düşüncesinin çok dışında ve kapsayıcı bir özelliği ile tebaayı devlete bağlayan bir millet sistemi var etmiştir.

18.yy. öncesi dönemde milletleri anlayabilmenin önemli bir yolunu Anderson'da görmekteyiz; *"Milliyetçilik, liberalizm ve faşizm gibi olgularla değil de akrabalık ve din gibi olgularla bir arada düşünülürse her şey daha kolay anlaşılabilir"* (2017: 20). Diyen Anderson, Milliyetçilik konusunu modern dönem öncesinde nasıl algılamaz gerektiği konusunda önemli bir bakış açısı sunmaktadır.

Başka bir ifade tarzı ile Anderson'un milliyetçiliğe yöneltmiş olduğu ifade gerek günümüz dünyası gerek eski dönem millet sistemleri için milliyetçiliğin ne demek olduğunu anlamamıza yardımcı olmaktadır. *"Antropolojik ve teolojik bir ruh ile ulus hayal edilmiş bir cemaattir,"*(2017: 20) diyen

Anderson, her dönem için milliyetçilik olgusunun nasıl bir anlam ifade ettiğini vurgulamıştır.

Milliyetçilik ideolojisinin modern bir ideoloji olarak vurgulanmasına rağmen Antik Yunan'da dahi bu milliyetçi duyguların var olduğu görülmektedir. M.Ö. 6. yüzyılda Pers yayılmasına karşı Ionia direnişi, Ceasar'ın seferlerine karşı Gal direnişi buna örnektir. Yabancı istilalara karşı milletlerin milli duruş sergiledikleri bilinmektedir (Smith, 2002: 53). Milliyetçilik adına yapıldığı ifade edilmese dahi milliyetçi çizgide yaşanan bu tür olaylar milliyetçilik olgusunun insanlık tarihi kadar eski döneme ait bir geçmişinin olduğuna işaret etmektedir. Bu temelde 18. yy. milletlerin kendini keşfetmeye başladığı bir dönem olmuştur. 1648 Westfalia Anlaşması ile başlayan modern devletler dönemi, 1789 Fransız İhtilali sonrası ulus devletleşme süreci ile beraber modern ulus devletlerin ortaya çıkışı milliyetçilik ideolojisi için bir altın çağ dönemi olmuştur. Pek tabii ki bu dönem yeni bir insan ırkı var etmemiş fakat var olan insan topluluklarına kendilerini tanıyabilme fırsatı sunmuştur. Daha önceki dönemlerde tabiiyeti altında yaşadığı devlet için mücadele etmeyi milliyetçilik olarak gören insanlar, artık kendi ulusal inşa süreci için mücadele eden insanlara dönüşmüşlerdir. Kadim imparatorlukların tarih sahnesinden çekilmesi ulus devletlere daha fazla alan açmıştır. Bugün için hala ulus inşası süreci ve ulus devlet olabilme mücadelesi önemini korumaktadır.

Ulus devletin olmadığı dönemlerde ise milletlerin ulus bilincini içerisinde taşıdığı gözlenmektedir. Nihayetinde son noktada vurgulanması gereken anekdot; ideolojilerin insanları değil, insanların ideolojileri var ettiği gerçeğidir. Tarihsel şartların getirdiği yeni fırsatlar insanlara farklı şeyler düşünebilme kabiliyeti kazandırmıştır. İşte milliyetçilik ideolojisinin serüveni de insanlık için böyle bir tarihe sahiptir. Şüphe olmayan bir gerçeklik olarak duran şey; milletlerin milliyetçilikten eski olduğu ve milliyetçiliğin üzerinde temellendiği değerlerin ise tarihin her döneminde milletlerin içinde var olduğudur. Tarihsel ve coğrafik şartlar her dönemde

milletleri farklı düşünmeye itmiş ve bu düşünceler temelinde yaşam özellikleri geliştirmelerine neden olmuştur. Dolayısıyla milliyetçilik ile ilgili özel olarak modern bir şey yoktur. Ayrıca modern koşulların değişmesi ile ortadan kalkması mümkün görünmemektedir (Smith, 2002: 33). Çünkü milliyetçilik ideolojisini içinde barındıran millet denilen olgu, kadimdir, moderndir ve post modern olmaya da devam edecektir.

1.2. Milletler ve Milliyetçilik Algısı

İki yüz yılı aşkın bir zamandır milliyetçiliğin dünya siyasetinde etkin bir konumda olduğu görülmektedir. Milliyetçiliğin en büyük başarısı ise ulusu siyasal yönetimin temel birimi olarak tesis etmesi olmuştur (Heywood, 2013: 201). Toplumların milliyetçilik algısı temelde resmi devlet ideolojisi ile şekillenmiştir. Tüm dünya toplumlarında nihai ortak ulusun psiko-sosyal bir varlık olduğu gözlenmektedir. Özellikle üçüncü dünya toplumları için milliyetçilik bir yerleşme ve küreselleşmeye karşı bir direnç kaynağı görevi üstlenmiştir. Tüm yaklaşımlar (Realizm, Liberalizm, Eleştirel Teori vb.) milliyetçilik olgusunu anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmıştır. Toplumsal tarih, yaşanan coğrafya, resmî ideoloji gibi unsurlar milletlerin, milliyetçiliği anlamlandırmasında temel belirleyici konumundadır.

Her millet için milliyetçiliğin anlamı farklı bir konudur. Milletler ile milliyetçiliğin Britanya ve Fransa gibi köklü geçmişi olan devletler içinde gelişimi şimdilerde yeni yeni dikkat toplamaya başlamıştır (Hobsbawm, 2010: 26). Kıta Avrupa'sında yaşanan milliyetçilik geçmişi esasında birçok özelliği içerisinde barındırmaktadır. Toplumsal bir dönüşüm olarak milliyetçilik ideolojisini ele alınacak olursa, Avrupa toplumunda bu dönüşümün temel aktörü olarak aydın sınıfın dikkatlice incelemesi gerekmektedir. Özellikle Fransız Devrimi'nin itici ve vurucu gücü olarak aydın sınıf, alt tabakanın üst tabakayı çatlatmasını sağlayan yönü ile önemli bir dönüşüme sebep olmuştur. Eski rejimi yıkararak yeni bir toplum, yeni bir toplum

psikolojisi ve yeni bir siyasal rejim edine bilme özelliği ile Avrupa milliyetçiliği özgün bir konumdadır. Kıta Avrupası dışında kalan bölgelerde ise milletlerin, milliyetçilikten ne anladığı ve onun için neler yapması gerektiği bilinci tam olarak yer edinmemiştir. Hür fikirlerin oluşumu, tartışan ve sorgulayan bir toplumsal yapı, bu toplumlar için milliyetçiliği anlama ve anlamlandırmada önemli kilometre taşlarıdır. Kendi öz değerleri içerisinde bir kimlik bilinci var ederek, kendi öz değerleri ile bütün olan bir siyasal sistem var edebilme gayesi, üçüncü dünya toplumları için önemli bir ödev olarak durmaktadır. Primordializm bilinci ile ulusal kökeni tarihsel süreç ile analiz etme eğilimi ve bu algının toplumsal bir bilince dönüşmesi çoğu dünya toplumu için başarılmamış bir hedeftir.

Devletlerin yeni bir vatandaşlık dini olarak ulusu ortaya çıkardığı (Akıncı, 2014) bir dönemi yaşamaktayız. Bu anlayışın hem devletler hem de toplumlar için sakıncalı sonuçlar doğuracağı ihtimal dahilindedir. Milletlerin milliyetçiliği anlarken dogmatik bir ritüel gibi milliyetçilik konusuna yaklaşması tüm dünya insanlığı için olumsuz sonuçlar doğurabilir. Zira tarih milliyetçiliği, yanlış anlamlandıran ve yıkıcı bir serüvenin aktörü olan Nazi Almayasının tecrübesini sunmaktadır. Milletlerin, milliyetçiliği anlarken bilimsel ve gerçekçi bir yaklaşımdan uzaklaşmaması ve kendileri için hak olarak gördükleri değerleri, bir başkası için yasak olarak algılamaları etnik çatışmaları da beraberinde getirmektedir.

Toplumların, milliyetçilik ile olan ilişkilerinde devletlerin de milliyetçilik tanımı için toplumsal bir tanım var etmeye çalıştığı gözlenmektedir. Genelde iki büyük tanım etrafında milliyetçilik olgusuna yaklaşılmaktadır, bunlar siyasal ve kültürel milliyetçilik tanımları olarak iki büyük gruba ayrılabilir. Buna ek olarak milliyetçiliği sadece etnisite ekseninde değerlendiren dar düşünce kalıpları da vardır. Özünde, etnisite kan bağına dayanan bir toplumsal kategoridir ve bu özelliği ile birçok başka toplumsal kategoriden ayrılır. Kan bağı algısı etnisitenin ayırt edici özelliğidir (Aktürk, 2006). Fakat insan denilen canlının sadece

kendini etnisite ile tanımlamaya çalışması hem eksik hem de insani boyutu ile aciz bir tanımdır, çünkü insan sadece kanı ile tanımlanan ve değer atfedilen bir canlı değildir. Etnisitenin, milliyetçilik tanımında en fazla iletişimde bulunduğu argüman olarak ‘dil’ kullanılmaktadır. Bu yönü ile dil etnisiteyi bütünleyen hatta özdeşleşen bir özellik sunmaktadır. 18.yy. sonrasında başlayan ve Soğuk Savaş’ın bitmesi ile devam eden ulus inşası ve ulus devlet olma mücadelesinde dilin etkisi tartışılmayacak bir boyuttur.

Milletlerin, milliyetçiliğe olan yaklaşımlarından öte milliyetçiliğinde milletlere karşı özgün bir yaklaşım içerisinde olduğu göze çarpmaktadır. Anderson’un tabiri ile ‘*Milliyetçiliğin büyümesi, rastlantıyı yazgıya dönüştürmesidir*’ (2017: 25). Milliyetçiliğin sahip olmuş olduğu bu özellik her dönemde birçok toplum için bir zamanı ve tarihi anlamlandırmıştır. Sahip olduğu değerler silsilesi ile milliyetçilik, insan hayatındaki en üstün değeri almıştır. Atfedilen değer ile milliyetçilik toplumlar için dinin yerini de alabilmiştir. Bu durumdaki temel neden ise; milliyetçiliğin sahip olmuş olduğu öz niteliğin, dine kıyas ile vahiy kaynaklı değil daha dünyevi ve rasyonel olduğu hissini uyandırmasıdır.

Milliyetçilik konusunda toplumlar içerisinde baş gösteren temel sorunlardan birisi de milliyetçiliğin kontrolü konusudur, bu konuda devlet kontrolü mu olacak? Yoksa büyük etnik çoğunluk tarafından mı bu kontrol sağlanacak? (Moore, 2004: 1), noktasında bir çatışmanın varlığı gözler önündedir. Egemen bir devlet için bu önemli bir sorundur. Milliyetçilik, sadece devletlerin kontrolünde olması çok mümkün olmayan bir olgudur. Milliyetçiliğin kontrolünün devlet dışı bir etnik grup ya da herhangi bir aktör tarafından yönlendirilmesi de devlet ve toplum için ciddi bir tehdittir. Özellikle gelişmemiş toplumlarda, ideolojik tartışmaların fikirselleşen boyutu aşarak fiili boyutlara varmasında milliyetçiliğin rolü fazladır. Devletler için yönetmiş olduğu insan topluluğunu tek tipleştirmek ve yönetimde kolaylık sağlamak için milliyetçiliğin sunmuş olduğu imkanlar fazladır.

Fakat bu milli hissiyat kontrolünün devlet elinden çıkması ve büyük etnik grubun eline geçmesi ise toplum içi ciddi sorunlara neden olabilmektedir.

2. Milliyetçilik Üzerine Ortaya Atılan Tezler

Milliyetçilik üzerine ortaya atılan tezler incelenecek olursa farklı anekdotların vurgulandığı görülmektedir. Milliyetçilik ideolojisini her tarihsel dönemde ve her coğrafi bölgede farklı yorumlandığı görülmektedir. Bu durumun temel nedeni toplumların tarihi mirası ve o günkü siyasal konjonktürün getirmiş olduğu iç ve dış şartlardır. Kaynağını Kıta Avrupa'sından, özelinde ise Fransız Devriminden alan milliyetçilik dünyanın farklı bölgelerinde farklı yorumlamalara maruz kalmıştır. Hem devletler hem de toplumlar milliyetçilik ideolojisine farklı anlamlar yüklemişlerdir. Tüm yaklaşımların özünde yatan temel olgu ise; milliyetçilik olgusunu pragmatist bir temelde değerlendirmeleridir. Ülkeler ve etnik topluluklar bu temelde milliyetçiliği yorumlamış ve nihayetinde de bir ülkede toplumsal entegrasyona yarayan milliyetçilik anlayışı, farklı bir toplumda etnik bölünmelere neden olmuştur, bazı toplumlarda bir ulus inşası süreci başlatan milliyetçilik ideolojisi, farklı toplumlarda emperyalizm karşıtı bir özgürlük meşalesine dönüşmüştür. Bu bölümde milliyetçilik üzerine ortaya atılan tezlerin temel özellikleri ele alınarak, kuramsal çerçevede milliyetçilik ideolojisinin oluşum şemasını devlet, toplum ve toplumsal algı temelinde analiz etmeye çalışacağız.

2.1. Kurucu Bir Mit Olarak Milliyetçilik

Milliyetçilik ideolojisinin bazı toplumlar için ulus ve devlet oluşturucu bir mit olarak görev yaptığı görülmektedir. Özellikle İtalya'nın kurucusu olarak kabul edilen önderlerden biri olan Massimo d' Azeglo'nun ifadesi bu konuda göze çarpan en belirgin örnektir; "*İtalya'yı yarattık şimdide İtalyanları yaratmalıyız*" (Hobsbawn,1993: 63).

İfade de vurgulandığı üzere milliyetçilik ideolojisi kurucu bir mit olarak devletlerin oluşması için temel bir rol oynamıştır. Bu rolü üstlenirken milliyetçilik ideolojisinin milletlerden önce oluştuğu düşüncesinin de ortaya çıktığına rastlamaktayız. Bu temelde Hobsbawn'ın vurguladığı gibi; *“Analitik bir düzlemde milliyetçilik milletlerden önce gelir milletler milliyetçilikleri ve devletleri yaratmaz, doğru olan bunun tam tersidir”* (1993: 24).

Bu doğrultuda milliyetçilik ideolojisinin hem milletleri hem de devletleri oluşturan bir kurucu mit olma özelliği en çok üzerinde durulan nokta olmuştur. Aynı bakış açısına Smith'te de rastlanmaktadır; *“Bugün siyasetin ve devlet oluşturma meşruluk zemini milliyetçiliktir”* (2013: 171) diye ifade eden Smith, önemli bir noktaya işaret etmektedir. Gerek milliyetçiliğin ortaya çıktığı dönemde gerekse de günümüz dünyasında milliyetçiliğin aynı rolü yerine getirdiğini ifade etmiştir. Yani milliyetçilik var olduğu günden bugüne millet ve devlet oluşturma işlevi gören bir argümandır. 20.YY.'da 2 büyük dünya savaşı sonrasında yaşanan ulus-inşa süreci ve sonucunda ortaya çıkan birçok ulus devlet, milliyetçiliğin bu yönünü vurgulayan en temel örnekler olarak gösterilebilir.

Milliyetçiliğin bu yönüne aynı bakış açısı ile değinen bir diğer düşünür Gellner olmuştur; *“Milliyetçilik ulusların kendi öz bilincine uyanma süreci değildir, ulusların var olmadığı yerde onları icat eder”* (Akt. Anderson, 2017: 169).

Bu ifadesi ile Gellner, milliyetçiliğin gizemi keşfetme gibi bir yönünün olmadığına, hiçbir gizli özelliği ortaya çıkarmadığına, tam tersine yok olan her şeyi başka bir boyutta var etmeye çalıştığına dikkat çekmiştir.

Ulus hayal edilmiş bir cemaat olarak kabul eden Anderson, milliyetçiliğin farklı yönlerine dikkat çekmiştir; *“Ulus sınırlı olarak hayal edilir ve ulus egemen olarak hayal edilir”* (2017: 21).

Bu noktada Anderson'un dile getirmek istediği temel nokta milliyetçiliğin kurucu bir mite dönüşürken, ulusu özgün bir şekilde tanımlamaya çalışmasıdır. Tıpkı resmi tarih anlayışının anlamlandırıldığı gibi ulus da hayal edilirken bir takım anlam yüklememelerine maruz kalmış ve yüklenen bu anlamalar onu benzerlerinden farklı kılmıştır. Bu yönlerinin ek olarak milliyetçilik kurucu mit olarak tarihin her döneminde kendini güncel tutmuştur. Çünkü milliyetçilik kendini yeniden üretebilen bir değerdir. Her yeni dönemde farklı ideolojik ve kültürel öge karşısında bir şekilde tutunmayı başarmış, hatta bu yeni değişikliklere entegre olabilmış, daha da ötesi yeni değerleri de kendi içerisinde yorumlayarak toplumsal yeni bir yazgı var edebilmiştir.

Milliyetçiliğin günümüz dünyasında birçok farklı fonksiyonuna rastlanmaktadır, fakat en güçlü rolünün ise kurucu bir mit olma özelliği olduğu açıktır. Bu yönü ile dünyanın tüm toplumları hatta tüm etnik yapılar milliyetçiliğe özel bir önem vermektedirler. Milliyetçilik ideolojisi için verilen mücadele ve bu uğurda dökülen kanın temel nedeni ise; milliyetçiliğin bu yönünü öne çıkararak, milli temelde bir devlet olabilmek çabası olmaktadır.

2.2. Siyasi ve Kültürel Bir Dinamo Olarak Milliyetçilik

Milliyetçiliğe yönelik farklı bakış açılarının olduğu daha önce belirtmişti. Bu yaklaşımlardan birisi de milliyetçiliği bir kültürel ve siyasi dinamo olarak tanımlayan yaklaşımdır. Bu yaklaşımın önde gelen isimlerinden olan Breuilley, milliyetçiliği üç şekilde ele alır: bir düşünce, bir duygu ya da bir siyasi hareket olarak milliyetçilik (Özkırmı, 1999: 67). İfade edildiği üzere milliyetçiliğin duygu ve düşünce kalıpları içersin de değerlendiren bu yaklaşım, milliyetçiliği kültürel değerlerle açıklamaya çalışır, kaynağını bu kültürel değerlerden alan milliyetçilik diğer taraftan bu kültürel değerleri koruyan bir mihvere dönüşür. İhtiyaç duyulan şartlarda kültürel değerlerin koruyucusu olan milliyetçilik, birçok toplumda bu görevi

görmektedir. Özellikle küreselleşme çağında toplumların yerel değerleri korumak için göstermiş oldukları Cihadist tavrın arkasında yatan temel olgu da budur. Milliyetçilik bir kültür savunması olarak algılanırken, aynı zamanda beslenmiş olduğu bir takım tarihsel miraslar bulunmaktadır. Bu tarihi miras muhakkak bir ulusal özellik içerir, ulusal özellikleri barındıran bu miras ile beslenen milliyetçilik, hem kültürel konulardaki ulusal hazımsızlıkları giderir, hem de kültürel dejenerasyona engel olmaya çalışır.

Bir diğer yönü ile milliyetçilik, daldan dala geçebilen bir formasyondur, modern dünyada farklı şekillenebilmektedir (Doyle, Pamplona, 2006: 16). Bu farklı formasyonların içerisinde en öne çıkan ise milliyetçiliğin siyasi yorumlanış şeklidir. Tüm toplumlar için milliyetçilik ideolojisinden beklenen en öncelikli hedef siyasi çıkarlara ulaşmaktır. Tarihin birçok döneminde milliyetçiliğin bu amaç ile kullanıldığı görülmektedir, özellikle 19 ve 20.yy.'da milliyetçiliğin ulus devletleri inşa ettiği dönemde milliyetçilikten beklenen tam da budur. Gerek bu dönemler için gerekse Soğuk Savaş sonrası dönemde ve günümüz dünyasında milliyetçilik ideolojisinin öne çıkan yönü budur. Dünyanın birçok yeri çatışma bölgesi olarak tanımlanabilmektedir, bu bölgelerin genel özelliklerine bakılacak olursa etnik ve dinsel farklılıkların olduğu görülmektedir. Tüm çatışma bölgeleri için milliyetçiliğin siyasi yorumu toplumlar arasındaki mücadeleyi bu boyuta taşıyan temel neden olarak görülebilmektedir. Milliyetçiliğin siyasi bir dinamo olarak işlev görmesi kimi yönleri ile bir toplum için pozitif sonuçlar doğurur iken, kimi yönleri ile de çok kötü sonuçlara neden olmuştur. Özellikle 2. Dünya Savaşı döneminde Avrupa'da iktidara gelen Faşist ve Nazist iktidarların temel siyaset argümanları da milliyetçiliğin siyasi yönüne yapılan vurgudan ibarettir. Avrupa'nın uzunca bir dönem savaş alanına dönmesine neden olan bu dönemde, öne çıkan liderlerin hepsinin siyasi milliyetçi söylemleri, ırkçılık boyutuna varmıştır. Bu nedenle milliyetçilik ideolojisinin, siyasi bir dinamo olarak kullanılması hassas bir denge gerektirir. Çünkü var edilmeye çalışılan milliyetçilik fikri, kısa zaman içerisinde ırkçılığa, hatta

soykırımlara gidebilecek sonuçlar doğurmuştur. Tarih göstermiştir ki milliyetçilik ideolojisi içerisinde var edilen biz ve öteki ayrımında ötekine yaşam hakkı dahi tanımayan siyasal milliyetçi ideolojilerin sayısı oldukça fazladır.

Siyasal bir argüman olarak milliyetçiliğin kullanılması birtakım çatışmaları da beraberinde getirmiştir. Açıkçası milliyetçi çatışmalar gerçek dünyada sınıfsal anlaşmazlıklara göre daha ciddi ve daha kompleks bir yapıdadır. Toprak, politik kontrol ve insan hayatı ile bu durum destelenmektedir (White, 2001: 3). Önemli konular üzerine, argümanlar üreterek politika üretmeye çalışan siyasal milliyetçilik bir taraftan pozitif sonuçlar üretirken, diğer taraftan farklı deformasyonlara neden olmuştur. Bugün için dünya üzerinde milliyetçiliğin uğramadığı kıta ve toplum kalmamıştır. Özellikle siyasal milliyetçilik tüm dünya toplumlarını etkilemiştir ve her geçen gün kendisini yeniden güncelleyerek toplumların düşünce yapısına sızmaya devam etmektedir.

Siyasal milliyetçiliğin özünde birtakım değerleri işleyip geliştirdiği görülmektedir. Bu değerler modern öncesi dönemden gelen, ulusal önemi olan konseptleri analiz ederek oluşmuşlardır (Arnsong, 1982: 7). Siyasal milliyetçilik bu yönü ile tarihi geçmişi, ulusal sınırlar dahilinde vurgulayarak geliştirmeye çalışmaktadır. Bu bilinci oluştururken günün şartlarını da dikkate alarak yorum yapar. Siyaset sosyoloji yönü ile milliyetçiliğin siyasi söylemlere konu olduğu dönemler incelenecek olursa, toplumsal buhranların yaşandığı dönemlerde bu söylemin arttığı görülmektedir. Nihayetinde siyasal milliyetçilik, bir politik argüman olarak konumlanır ve bu argümanı öne sürmesi gereken dönemler her toplum için farklıdır, bu durumun temel tetikleyicisi ise iç ve dış şartların oluşturmuş olduğu faktörleridir.

2.3. Bir Modernleşme İdeolojisi Olarak Milliyetçilik

Milliyetçilik ideolojisinin modern döneme ait bir olgu olduğu konusunda birçok tezin var olduğunu bilinmektedir. Özünde milliyetçiliği modern bir ideoloji olarak tanımlayan olgunun ne olduğu konusunda daha detaylı bir bakış açısına ihtiyaç duyulmaktadır. Milletlerin tarihin eski dönemlerine ait olduğu ortadadır, fakat milli benliğin keşfi ile milliyetçiliğin bir ideolojiye, oradan da ulus devlet olmak için verilen mücadeleye geçilmesi, milliyetçiliği modern bir ideoloji olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Milletlerin milliyetçiliği değil, milliyetçiliğin milletleri var ettiği düsturu artık genel bir kabul görmüştür. Bu tarihin Fransız Devrimi sonrasında başlaması, ulus devletler için verilen çetin mücadele ve savaşların 19.yy.'da alevlenmesi milliyetçiliği modern bir ideoloji olarak karşımıza çıkarmıştır. Bugün açık bir şekilde ifade edilebilir ki milliyetçilik; 18.yy.'da ortaya çıkan, 19. yy. 'da dünyayı bir ateş çemberine çeviren ve 20. yy. 'da iki büyük dünya savaşının sonrasında yeni bir dünya düzeni kurmayı başaran modern bir ideolojidir. Peki milliyetçilik bu kadar önemli bir değişimi nasıl başarmıştır? Esasında milliyetçiliğin gözden kaçırılmaması gereken en önemli yönü budur, bu yönünü oluşturan temel olgu ise; milliyetçiliğin Sosyal Teori ile olan ilişkisidir. Çünkü Sosyal Teori modern teorilerle ilişkilidir. Max Weber ve Emile Durkheim tarafından tahmin edildiği gibi, sosyal teori, politik istikrar ve ekonomik kalkınma boyutları ile modern toplumları etkilemiş ve ulus inşası gözlemlenmiştir (Doyle, Marco, 2006: 25). Milliyetçilik bu yönü ile eskimeyen ve daim yeni olarak kalan bir ideolojidir. Modern çağda, hatta post-modern dönemde bile yaşamayı başaran, karşısına çıkan farklı ideolojilerle entegre olan ve kendini güncelleyen bir ideoloji olmuştur.

Milliyetçiliği modern bir ideoloji olarak değerlendirmemize neden olan bir diğer döne ise özellikle 20. Yüzyılda baş gösteren sömürgeci devletlere karşı ulusların bağımsızlık mücadelesinde ki rolüdür. Global tanımlar karşısında ulusların kendi şekillerini tanımlamaları, kimlik tespiti yapmaları

ya da milliyetçilik, etnisite ve devlet manifestoları var edebilmeleri milliyetçilik ideolojisi ile mümkün olmuştur (Amoah, 2011: 3). Milliyetçilik modern dönemde bu toplumlar için hem bir bağımsızlık hem bir kültürel uyanış hem de ulusal bir kimlik edine bilme fırsatı sunmuştur. Milliyetçiliğin bu işlevi bugün içinde devam etmekte ve milliyetçi toplumsal uyanışlar dünyanın her yerinde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle farklı etnik yapılara sahip toplumlar için milliyetçilik, modern dönemde bir tehdit olarak algılanmıştır.

3. Devletlerin ve Toplumların Milliyetçiliğe Bakışı

Bu bölümde Devlet, toplum ve hâkim siyasi ideoloji bağlamında milliyetçilik konusunun nasıl algılandığına değinilmeye çalışılacaktır. Kıta Avrupa'sında milliyetçilik, gelişmekte olan ülkelerde milliyetçilik ve üçüncü dünya toplumlarında milliyetçilik olmak üzere durum analiz edilecektir. Milliyetçilik konusunu irdelerken, ulus devlet yapılarının sürekli bir yeniden yapılanma ve yeniden inşa içinde olduğu geçişini göz önüne almalıyız (Balibar, 1991: 109) Milliyetçiliğin her yeni dönemde kendini güncellediği bilinmektedir. Milliyetçilik karşıtı söylem ve ideolojilerin ise milliyetçiliğin daha güçlü bir şekilde kendini var etmesine sebep olduğu bir dönemi yaşamaktayız. Milliyetçiliğin ırkçılık olarak algılandığı ve bunu en üst değer olarak kabul eden toplumlar ve sağ ideolojik partiler birçok ülkede varlık göstermeye başlamıştır.

Milliyetçiliğin temel anlamından öte, milliyetçiliğe yüklenen anlam ve görevlerin anlaşılması daha önemlidir, bu noktada Hobsbawn tespiti gayet aydınlatıcıdır; *‘Benim görüşümce özünde tepeden oluşturulmuş, ama ayrıca aşağıdan bir bakışla, yani sıradan insanların mutlaka milli olması gerekmeyişi gibi milliyetçiliği daha da az olan varsayımları, umutları, ihtiyaçları, özlemleri ve çıkarları temelinde analiz etmedikçe anlaşılamayan bir olgudur’* (2010: 25).

İfade edildiği üzere milliyetçiliğin anlaşılması en temel öncelik olmakla birlikte milliyetçilik için öngörülen görevlerde önemli bir diğer husustur. Milliyetçilik kavramına çelişkili bir sıfat kazandıran temel neden aslında bu noktada yatmaktadır. Milliyetçilikten beklentiler ve yüklenen görevler milliyetçilik kavramının belirsiz bir noktada olmasına yol açmıştır. Yapılan tanımların ve yakıştırmaların tepeden veya tabandan olduğuna bakılmaksızın hepsinin farklı bir bekleyiş ve amaç için yapıldığı aşikârdır.

3.1.Kıta Avrupa'sında Milliyetçilik

Milletler ve milliyetçilik olgusunun modern çağa ait bir ideoloji olduğunu ifade edenlerin sayısı bir hayli fazladır ve milliyetçilik ideolojisi için Kıta Avrupası örnek olarak gösterilmektedir. Bu fikrin altında yatan ana neden ise, milletler ve milliyetçiliğin merkezi devletlerin kurulması, kentleşme, kapitalizm, sanayileşme, laikleşme gibi modern süreçlerle birlikte ya da onların ürünü olarak ortaya çıktığı düşüncesidir (Özkırımlı,1999: 98). Bu temelde milliyetçiliğe bakılacak olursa milliyetçilik konusunu vurgulanan faktörlerden bağımsız düşünmek mümkün değildir. O sebep ile modern çağa ait olan bu olgular, milliyetçiliği de modern çağın ürünü olarak ortaya çıkarır. Sonuçta Kıta Avrupa'sının yaşamış olduğu tarihi ve siyasal dönüşüm anlaşılmadan milliyetçilik konusunun anlaşılması pekte mümkün değildir.

Diğer taraftan Milliyetçilik denilince neden akla Avrupa gelmeli? Sorusuna Smith'in vermiş olduğu cevapta oldukça manidardır;

“Ulusların oluşumlarını bu kadar cazip kılan üçlü batı devriminin etkisidir. Yani daha açık bir şekilde ilk Avrupa da olan gerçi uzun dönemde ve zorunlu olarak aynı yerlerde olması gerekmeyen devrimin üç tipinin etkisi demektir. Bunlar emeğin iş bölümü alanında ki

devrim, yönetimin kontrol edilmesindeki devrim ve kültürel düzlemdeki devrimdir” (2002:173).

Bu ifadelerin haricinde bugün Kıta Avrupası ülkelerinde milliyetçiliğin farklı tasvirlerinin olduğuna şahit olunmaktadır. Birçok ideolojiye kaynaklık etme özelliğine sahip olan Avrupa, milliyetçilik ideolojisinin de ev sahibi konumundadır. Geçen zaman ile birlikte milliyetçilik olgusu Avrupa ülkeleri için farklı anlamlar ifade etmeye başlamıştır Avrupa ülkelerinde milliyetçiliğin anlam ve görevini anlamak için sosyolojik olarak büyük resme ihtiyaç duyulmaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa ülkelerinde Avrupa Birliği fikrinin daha güçlü bir şekilde gündeme gelmesine rağmen katı milliyetçi ve ırkçı uygulamaların olduğu görülmüştür. Bu durumun temel nedenleri arasında 11 Eylül saldırıları ve 2008 yılında yaşanan ABD merkezli ekonomik kriz gösterilse de bunların haricinde birçok neden tespit edilebilir. Yaşanan her can sıkıcı durumun faturasını göçmenlere ve Müslüman dünyasına kesmek gibi kültürel bir tavır oluşturma konusunda, Batı toplumların isteği gözden kaçmamaktadır. Carr’ın tespiti bu noktada önemli bir bakış açısı sunmaktadır; *‘Geçmişte toplumları bir arada tutan kültür değil toplumsal yapıydı. Fakat günümüzde bu artık geçerli değil milliyetçiliğin sırrı işte bu: sanayi toplumunda ve sanayileşmiş toplumda kültürün yeni rolü’* (2015: 93).

Avrupa’da milliyetçilik deyince akla gelen ilk ülkenin Almanya olduğu görülmektedir. İki büyük dünya savaşının temel nedeni ola Almanya bugün de milliyetçilik ideolojisini abartan, ırkçılık noktasına varan toplumsal tutum ve devlet uygulamaları ile Avrupa’da öne çıkmaktadır. Almanya’da Nazi ruhunu taşıyan guruplar hala bulunmaktadır ve hatırı sayılır bir üye sayısına sahiptirler. Güçlü ekonomisi ve kültürel gelişimine rağmen Avrupa ülkeleri içerisinde ırkçı uygulamaları ile farklı bir yer tutmaktadır. En fazla göçmeni barındıran ve yarım yüz yıla yakındır kendi topraklarında yaşayan göçmenlere vatandaşlık veren Almanya, bu ırkçı uygulamaları ile Avrupa birliği içerisinde başat konumdadır.

Almanya, etnik yapıyı kurucu mite dönüştürerek oluşmuş bir ulus devlettir. 19 yy. 'da Alman ulusal devletini kuran şey dağınık olan Alman ulusunun etnik dayanışma ve katılma hissidir (Naathans, 2004: 1). Her toplumsal gelişme ve durum karşısında etnisiteyi ön plana alan Almanlar bu hassasiyetini öne sürme zafiyetinden kurtulamamıştır. Rasyonellikten uzak olan, bu ilkel mitolojik yaklaşım Almanya'ya acı tarihi bir miras hediye etmiş olmasına rağmen hala taze olan ırkçılık en ufak bir kıvılcımda gün yüzüne çıkmaktadır.

Örneğin İlk olarak Almanya'da ortaya çıkan daha sonra bazı Avrupa birliği ülkelerinde de kendini gösteren Pegida (Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar) hareketi 2014 tarihinden itibaren dünya gündemine oturmuştur (Alkan, 2015). Özünde İslam karşıtlığını kendine konu edinen bu hareket, Avrupa'daki ırkçı söylemleri ve yabancı düşmanlığını körükleyen bir faaliyet yürütmeye başlamıştır. Bu harekete destek veren insanlara bakılacak olursa iyi eğitim almış ve iyi bir iş sahibi olanların sayısı fazladır.

Avrupa'da milliyetçilik konusunu anlayabilmek için bir diğer örnek olan Fransız milliyetçiliğini de anlamak gerekmektedir. Milliyetçilik ideolojisinin Fransız Devrimi ürünü olduğunu ve Fransa'yı ulus devlete dönüştürdüğünün belirttik. Esasında Fransa'da milliyetçilik kralın tebaasının, Fransız vatandaşlarına dönüşmesi gerektiği fikrini yansıtan devrimci ve demokratik bir öğretilerdir (Heywood, 2013: 203). Fransa'da ki özgün var oluş şekli ile dünyanın birçok toplumuna örnek olan milliyetçilik zaman içerisinde farklı anlamlar üstlenmeye başlamıştır. Temelde demokratik ve devrimci bir öğreti olarak Fransa'da var olan milliyetçiliğin, günümüz Fransızları için bir ırkçılık ve öteki tanımı yapma aracı olduğu görülmektedir. Milliyetçiliğin niteliğini daha önceleri liberalizm gibi ilerici hareketlerle nitelendiren Fransa, günümüzde muhafazakârlık gibi daha eski siyasi ideolojiler içerisinde tanımlayarak toplumsal bütünlük, istikrar ve düzen sağlama aracı olmak gibi bir milliyetçilik misyonu belirlemiştir.

Fransız milliyetçiliğini anlamanın önemli bir yönü de Fransız halkının psikolojisini anlayabilmektir. Fransız halkının psikolojisinde güçlü inanç dirençleri vardır ve inançlar teorilere dönüşmüştür, bu teorilerin özünde genelde rasyonel bilim ve psikolojik antropoloji bulunmaktadır (Leoussi, 1998: 103). Kültürel geçmişin etkisi Fransızlar için önemli boyuttadır, özellikle Helen kültürünün etkisi, Hristiyanlık teolojisi öğretileri, Rönesans mirası ve bu değerler ile yoğrulmuş olan 1789 Devrimi bir Fransız için en önemli kültürel mirastır. Güçlü tarihsel miras ve devlet geleneği, katı muhafazakâr partilere ve aşırı sağcı partilere yaşam alanı sunmaktadır. Çeşitli ekonomik sorunlara uğraşmak zorunda olan Fransa, bunlara ek olarak yükselen ırkçılık ve İslamofobi gibi sorunlarla da karşı karşıyadır. Tarihin büyük bir bölümünde sömürge ülkesi olarak dünyanın birçok yerine ulaşan Fransa, bugün kendi ülkesinde göçmenlere karşı sert bir tavır takınmakta ve Avrupa Kıtasının haklarını azınlıkta bırakacak insan göçlerinin kesinlikle engellenmesi gerektiğini her uluslararası platformda savunmaktadır.

Öte taraftan Fransız halkının milliyetçi tutumunda her daim devlete atıf olduğu da görülmektedir. Bu olguyu özgün bir örnek üzerinde inceleyecek olursak, Debray'ın ifadesi yeterli olacaktır; *‘Evet Fransız olarak doğmam tamamen rastlantıdır, ama nede olsa Fransa'nın kendisi ebedidir ‘* (Anderson, 2017: 26).

İmparatorluk ardılı bir ulus devlet olan Fransa, milliyetçilik ideolojisini yorumlama yönü ile özgün bir örnektir. Teritoryal algılar ve tarihi mirasın etkisi hala canlıdır, teolojik özelliklere yer yer rastlanılmaktadır. Tüm bunların ötesinde milliyetçiliğin ve yurtseverliğin ötesinde katı bir ırkçılığın varlığı, Fransız toplumunun ve devletinin temel milliyetçilik özelliği olduğunu söylemek mülkündür. Sonuç olarak, Avrupa'da milliyetçilik deyince milliyetçiliğin üç farklı boyutu karşımıza çıkmaktadır; Birincisi, milliyetçiliğin kökeni olarak Avrupa milliyetçiliği, ikincisi bir modernleşme ideolojisi olarak

Avrupa’da milliyetçilik, üçüncüsü ise son dönemlerde ırkçılığa varan uygulamalar yönü ile Avrupa’da milliyetçiliktir.

3.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Milliyetçilik

Dünyanın gelişmiş ve geri kalmış ülkeleri iki ayrı sınıf olarak nitelenecek olursa gelişmekte olan ülkeleri bir orta sınıf olarak kabul etmek mümkündür. Bu ülkelerde Milliyetçilik konusu gayet canlı ve tartışmaya açık bir durumdadır. Toplumsal her konuda ciddi ev ödevlerine sahip olan bu ülkeler milliyetçilik konusunda da önemli sorunlarla karşı karşıyadır ve aşmaları gereken politik sorunlar mevcuttur. Gelişmekte olan ülkelerdeki milliyetçilik sorunlarının en önemlilerinden birisi şüphesiz resmi dil ve anadil konusundaki farklı görüşlerin varlığıdır. Kısa bir süre önce bir devlet ile özdeşleşmiş olan bütün milliyetçiliklerin, ister istemez politik bir nitelik kazandığı koşullarla birlikte dil sorununa iyice patlayıcı bir içerik kazandırmıştır (Hobsbawn, 2010: 119). Bu konuda devletlerin sahip olmuş olduğu siyasal sistemlerin rolü önemlidir. Özellikle Türkiye gibi imparatorluk ardılı, üniter yapıya sahip, çok etnikli ülkelerde bu sorunun daha canlı olduğu gözlenmektedir. Genel itibari ile dış müdahalelere de açık olan bu etnik yapılar, özellikle Orta Doğu ve Asya coğrafyasında küresel güçlerin politik çatışma alanına dönüşmüştür. Bu nedenle bölge ülkeleri için etnik ve dinsel terörizm 21. yy. ’da can yakıcı bir boyuta ulaşmıştır.

Polonya ve İrlanda örneklerinin kanıtladığı gibi din ile milliyetçilik arasındaki bağlar çok sıkı olabilir (Hobsbawn, 2010: 89). Gelişmekte olan ülkelerdeki temel milliyetçilik sorunlarından birisi de budur. Din ve milliyetçiliğin bütünleşmesi farklı etnik ve dinsel toplulukları içerisinde barındıran ülkeler için çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Özünde dinin hiçbir etnisite ile beraber hareket etmesi mümkün olmamalıdır ama özellikle Doğu toplumlarında, din olgusunun milliyetçi bir motif ile karşımıza çıktığı görülmüştür. Bu temelde büyük resme bakılacak olursa dini millileştiren bir devletin şiddeti temel araç olarak kullanmaktan başka bir şansı kalmamaktadır. Orta Doğu

coğrafyasındaki, İsrail devletinin politikaları bu durum için verilebilecek en güzel örnektir.

Milliyetçilik ideolojisinin her çağda ve her toplumda farklı anlamlar içerdiği daha önceki bölümlerde dile getirilmişti. Ama özellikle gelişmekte olan ülkelerde milliyetçilik ve rasyonalizm ilişkisi ne boyuttadır. Bu konunun irdelenmesi önemlidir. Gellner'in ifade ettiği gibi, “*Akıl bindiği dalı keser*” (1983: 77) ifadesi, milliyetçiliği yorumlayan bu ülkeler için geçerli bir ifadedir. Milliyetçilik veya milli devlet tanımı yapılırsa, neden daire geniş tutulmak yerine daha dar tutulur? Farklı değerlere sahip insanların tarihleri ve kültürleri ayrı birer miras olarak kabul edilmek yerine, niçin yarışan değerler mantığı tercih edilir? gibi sorular akla gelmektedir. Bunlar milliyetçiliğin devletçi boyutu ile öne çıkan sorunlardır. Bunların haricinde milliyetçiliğin toplumsal yorumlanmış şekli ile ortaya çıkan sorunlara da rastlanılmaktadır. Neden yaşadığı ülkenin sorunlarına çözüm bulmak yerine, insanlar şiddet ve terörizm yolunu seçer? Neden hukuk mücadelesi yerine, gayri hukuki yollar seçilir? Bir İngiliz veya bir Amerikan vatandaşı olmak için can atan insanlar, kendi ülkelerinin pasaportunu taşımaya neden sıcak bakmaz? gibi sorular akla gelmektedir. 21.YY.'da gelişmekte olan ülkelerde ve toplumlarda ne yazık ki bu sorulara hala kalıcı bir çözüm bulunmadığı görülmektedir.

Avrupa dışındaki bölgelerde ve Orta Doğu'da Milliyetçi temelde, ulus oluşum süreci Batıdaki gelişmelere az çok benzemektedir. Farklı etnik topluluklar ve kültürler, siyasal egemenliğe sahip olan çekirdek etnisiteye boyun eğmişlerdir (Smith, 2002: 184). Belli bir dönem için herhangi bir sorun yaşanmadan ilerlenirse de bir dönem sonra egemen etnistenin değerlerine boyun eğen farklı gruplar kendi milli değerlerin ve kültürlerinin farkına vararak bu konuda birtakım çalışmalar yürütmeye başlamışlardır. Egemen etnistenin kültürel değerlerini, ulus devletin değeri olarak kabul eden devletler, kuşkusuz ki bu süreçten pek hoşnut olmamıştır. Çünkü bu noktada milliyetçi örgütlenme ilkesi devreye girmektedir, bu ilke

devlet ile egemen kültürün evlenmesini gerekli kılar, devlet kültürün koruyucusu olur ve kişi soy, mülkiyet gibi değerlerle değil bu kültüre iştirak edişiyile vatandaşlık kazanır (Gellner, 1983: 49). Aksi bir tutum egemen devlet için, vatandaşlık sorununa dönüşür. Özünde devletin temel gayesi toplumun bu ilkeye sıcak bakması ve sadakat bağı ile bağlı olmasıdır. Fakat tüm beklentilerin aksine her etnik grup bir gün kendi değerlerini tanıma fırsatı bulmuştur. Genel hatları ile Avrupa dışındaki toplumlarda ve özelde gelişmekte olan toplumlarda milliyetçilik konusu bu şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Bu bölümde gelişmekte olan ülkelerin başında gelen Türkiye için, ayrı bir yer açmanın doğru olduğu kanaatindeyiz. Çünkü Türkiye hem tarihi hem kültürel yapısı hem de coğrafi konumu ile milliyetçilik tartışmalarının tam merkezinde olan bir ülkedir. Türk milliyetçiliğini anlamak için öncelikle Türkiye'deki üniter sistemi ve ulus inşa sürecini anlamak gerekmektedir. 1923'te Cumhuriyetin ilanı ile başlayan modernleşme süreci, aslında ulus devlet temellerinin de atıldığı dönemdir. Bu süreçte devlet anayasal, seküler ve ulusal bir yapıda tanımlanmıştır. Tüm mücadelelere rağmen bugün dahi Türkiye Cumhuriyeti devleti ve toplumu modernleştirme gayretinin şu anda bile Osmanlılığa, bir kutsal kitaba dayandığı şeklinde bir izlenim vardır (Gellner, 1983: 116). Bu algının özünde tarihi geçmişin güçlü etkisi bulunmaktadır. Türkiye örneğinde milliyetçilik, bir ulus devlet mücadelesi şeklinde başlamasının ötesinde aslında bir ulusal kimlik tespiti süreci de var etmiştir. Altı yüzyıl gibi uzun bir süre Osmanlı devletinin tebaası olan ve çoğunluğunun Müslüman olması nedeni ile de asli vatandaş olarak tanımlanmış olan insanlar cumhuriyet dönemi ile bir ulus devlet vatandaşına dönüşmüştür. Bu süreç ciddi tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Türk milliyetçiliğin kökenine bakılacak olursa en baskın olan açıklamanın 1912-13 Balkan Savaşları sonrasında kaynaklandığı ifade edilebilir. Bu tespitin özünde yatan olgu ise Osmanlıcılık ideolojisinin bu savaşta yok olmasıdır (Hanioglu,

1988: 3). Osmanlılık ideolojisinin uzun bir dönem Osmanlı Devleti'ni kurtaracağı düşüncesi vurgulanmıştır, fakat yoğun bir şekilde devam eden savaşlar dönemi göstermiştir ki Osmanlı tebaası olan birçok etnik yapı kendi ulusal mücadelesi için gayret sarf etmektedir. Yaşanan bu hayal kırıklığı Osmanlı'nın asli kurucu ve egemen etnik özü olan Türkler içinde başka çare bırakmamış ve Türk milliyetçiliği bir zaruret olarak ortaya çıkarak ulus devlet olma mücadelesini başlatmıştır.

Ulus devlet olma süreci başlarken cumhuriyet kadroları Osmanlı devletinden ciddi bir kopuş ve radikal bir uzaklaşma sürecini de beraberinde yaşamışlardır. Bu dönüşüm sürecinin bu kadar radikal olmasının temel nedeni cumhuriyetin işaret ettiği konsept ve değerlerin, Fransız Devrimini ve 19.yy. 'ı işaret etmesidir (Keyman, Gümüşçü, 2014: 12).

Osmanlı Devleti'ndeki millet sistemini, Batıdaki azınlık-çoğunluk ilişkisi çerçevesinde algılamamak gerekmektedir (Akıncı, 2013). Çünkü Osmanlı Devleti'nin millet tanımında, teolojik bir yaklaşımın olduğu bilinmektedir. Müslim ve Gayri Müslimlerden oluşan toplum, millet sisteminin temel yapısını oluşturmaktadırlar. Uzun bir dönem bu tanım ile millet sistemini korumayı başaran Osmanlı Devleti, modern dönemlerin getirisi olan yeni fikir akımları nedeniyle millet tanımında önemli bir değişim yaşamıştır. Bu nedenle, 18.yy. sonrasında Osmanlı devleti birçok alanda reformist adımlar attığı gibi millet tanımında da değişiklikler yaşamıştır.

Modern merkezi devletlerde millet inşa sürecinde, en fazla üzerinde durulan ve faydalanılan araçların başında okul ve ordu gelmektedir (Akıncı, 2014). Osmanlı devleti de modernleşme sürecine eğitim kurumları ve askeri kurumlardan başlamıştır. Modern anlamda oluşturulan bu yeni kurumlar sayesinde Osmanlı Devleti içerisinde yeni bir askeri ve siyasi bürokrasi kendini göstermiştir. Bu bürokratik kadrolardan biri olan askeri bürokrasi, Osmanlıdan cumhuriyete geçiş aşamasında temel aktör olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kadrosu olan cumhuriyet kadrosu, ulus devlet kurarken, bir millet tanımı ortaya koymaya çalışmıştır. Bu tanımın özünde, ulus bilincini kanda aramayan, Türk olmayı bir hissiyat, düşünce ve yaşam birliği olarak gören algı mevcuttur. Türk denirken farklı etnik grupları da içine alan bir kimlik tanımı ifade edilmiştir ve bu insanların çoğunluğu Müslümanlardan oluşmaktadır (Çağatay, 2006: 2).

3.3. Üçüncü Dünya Toplumlarında Milliyetçilik

Birinci Dünya Savaşı hanedanlığın altın çağını sona erdirdi. 1922'de artık Habsburglar, Hohenzollernler, Romanovlar ve Osmanlılar yoktu (Anderson, 2017: 129). Bağımsızlığını kazanamamış tüm dünya toplumları için yeni bir ulus devlet olma ihtimali ortaya çıktı. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında bu olgu ciddi bir şekilde kendini gösterdi.

Siyaset sosyolojisi, tarih boyunca tüm dünya toplumların siyasi bir ideolojiye yakınlık derecesinin temel belirleyicisi olarak işlerlik ve faydacılık boyutunu işaret etmiştir. Bu temelde üçüncü dünya toplumlarının da milliyetçilik ideolojisine temel bakış açısında bu gerekçe yatmaktadır. Özellikle milliyetçilik konusuna Marksistlerin getirmiş olduğu bakış açısı bu toplumlarda önemli bir yer bulmuştur. Bu durumun temel nedeni ise Marksizm'in sömürgecilik karşıtı ve özgürlük üzerine olan vurgusunun üçüncü dünya toplumlarında yaratmış olduğu heyecandır. 20.yy. boyunca özellikle Orta Doğu coğrafyası için milliyetçilik önemli bir argüman olmuştur. Çünkü milliyetçilik, özgürlük ve sömürge karşıtlığı olarak algılanmıştır sömürgecilerin bu ülkelerden ayrılması bizzatıhi bağımsızlık anlamına gelmiştir (Tibi, 1998: 66). Mevcut şartlar nedeni le bağımsız bir devlet olma yarışında geç kalmış olan bu toplumlar için milliyetçilik önemli bir sömürge karşıtlığı ideolojisine dönüşmüştür.

Üçüncü dünya toplumlarında ulus teşekkülünün oluşumu, Batı toplumlarındaki kurumsal yayılmaya ve tarihi gelişime benzemeyen bir temelde cereyan etmemiştir. Her bir süreç belli

tarihsel şartlar altında oluşmuş ve bu tarihsel şartları subjektif ve objektif iç şartlar belirlemiştir (Tibi, 1998: 70). Uzun bir süre patrimonyal devlet anlayışı içerisinde yönetilen ve daha sonra sömürge kolonilere dönüşen bu toplumlar milliyetçilik ideolojisi ile bir özgürlük mücadelesi vererek bağımsız devletler olabilmek için mücadele etmişlerdir. Bu temel üzerine kurulan devletler, bugün için dahi birçok sorunu içerisinde barındırmaktadırlar. Milliyetçiliğin yorumu, kapsamı ve anlamı daha uzun bir dönem bu toplumlarda tartışılacak gibi görünmektedir.

Milliyetçilik ideolojisi ve özgür devlet olma gayesi ile ilerlenen 20. yy. üçüncü dünya toplumları için önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Özellikle Orta Doğu ülkeleri çoğu yönü ile kısıtlanmış olsa da bağımsız devletler olarak tarih sahnesindeki yerlerini almışlardır. Sömürgeci devletlere karşı verilen milliyetçilik temelindeki mücadele sonucunda farklı siyasal sitemler oluşturulmuştur. Bu siyasal sitemlerin özüne bakılacak olursa, Batı'dan ödünç alınmış olan teritoryal (toprağa dayalı) devlet kavramı ve bölgenin kendi etnik ve dinsel cemaat örgütlenme sisteminden gelen bir millet anlayışı üzerine kurulu olduğu görülmektedir (Karpas, 2011: 89). Bölge ülkelerinde bugün hala bir pan-ulusculuk anlayışı mevcut değildir. Bölgesel bir etnik milliyetçilik anlayışı, cemaat toplumu özellikleri ve kabile devleti uygulamaları ile yaşamak zorunda olan halklar hem diğer insan toplulukları ile hem de kendi tabiiyeti altında buldukları devletler ile ciddi sorunlar içerisindedirler.

Üçüncü dünya toplumlarındaki milliyetçilik algısına bir diğer boyutu ile bakılacak olursa gerek Afrika'da gerekse Asya'da bağımsızlığını kazanan devletlerin çoğunda yeterince etnik, kabilesel ya da komünal gerginlik bulunduğu ortadadır, ama esas sorun onları oluşturan halkların hatta liderlerinin zihinlerinde ayrı bir devlet fikrinin bulunup bulunmadığı sorundur (Hobsbawn, 2010: 184). Bu sorunun temelinde ciddi nedenler bulunmaktadır en önemli nedenin ise bağımsız bir devlet olarak var olmak için yeterli alt yapı ve millet bilincine sahip olunamaması gelmektedir.

Bu toplumlarda ki milliyetçilik sorunlarından biride dinin radikal bir şekilde ulusallaştırmasıdır. Libya, İran ve Pakistan gibi ülkeler bu duruma örnek verilebilir (Smith, 2002: 207). Bu süreci yaşayan ülkelerde radikal dinci terör örgütlerinin sayısı her geçen gün artmaktadır. Kendi toplumlarını ve devletlerini tehdit etmekten de öte artık dünyanın tüm ülkelerini tehdit edebilecek ve zarar verebilecek bir boyuta ulaşmışlardır. Dinin radikal millileştirilmesi uzun bir süredir bu ülkelerde ciddi sorunlara da neden olmuştur. Adaletsiz uygulamalar, kadınlara yönelik ayrımcılık, gayri insani tutumlar varlık göstermektedir. Terörizmin artık bölgesel bir niteliği de kalmamıştır. Teknolojik gelişim düzeyi artık dünyanın herhangi bir yerini rahatsız edebilme imkânı sağlamıştır. Bu tür örgütlerin bulunmuş olduğu ülkelerde, siyasal aktörlerin ulusal hareket önderlerine dönüştüğüne de rastlamak mümkündür. Bir toplum için belki de en kötü senaryo bu olsa gerektir. Şiddetten beslenen bu örgütler, bölge halkları için milliyetçiliği işleyen temel aktörler olmuşlardır. Bu örgütlerin varlığı ve fikirsel dönüşümün yaşanmaması nedeniyle, milli eğitim ve rasyonel toplumsal yapılanma alanlarında ciddi sorunlar görülmektedir.

Bir devlet ve toplum için milliyetçiliğin pozitif bir ideoloji olarak tanımlanması için taşınması gereken bazı özellikler bulunmaktadır. Bu özelliklerden kastımız milliyetçiliğin sadece ayrılıkçı hareketlere, kitlesel katliamlara yol açan yayılcı, saldırgan ya da aşırı sağcı siyasal ideolojilere tutunmamasıdır (Gökalp, 2007: 279-298). Ne yazık ki üçüncü dünya toplumlarındaki genel milliyetçilik algısı bu şekilde cereyan etmekte, tabiri caiz ise milliyetçilik bu ülkelerde yaşayan haklar için can yakıcı boyutlara ulaşmaktadır.

Özellikle Afrika toplumlarının yaşamamış olduğu bağımsızlık süreci ve daha sonra toplum içerisinde oluşturulmaya çalışılan milliyetçilik ideolojisi diğer üçüncü dünya toplumlarının yaşamış olduğu tecrübeden çok farklı değildir. Batı ile iyi ilişkiler kurarak iktidara gelmiş yöneticiler tarafından, toplumsal dönüşüme maruz bırakılmışlardır. Özellikle bu toplumlarda

yaşayan kadınlar ve erkeklerin, dayatılan toplumsal modele uyum sağlamak zorunda olmaları bu insanlara acı vermektedir, çünkü hem insani kişilikleri hem de yerli kimlikleri tahrip olmaktadır (Macola, 2010: 1).

Afrika toplumlarını geneline bakılacak olursa halk içerisindeki milliyetçi gurupların neden bu kadar terörizme yakın olduğunu anlamamamıza yarayacak donelere rastlanılabilir. Bu donelerin en başında Afrika'daki zengin doğal kaynakların kontrolünün Dünya Ticaret Örgütü'nün (WTO) kontrolünde olmasıdır ve Afrikalılar bu durumdan oldukça kaygılıdır (Amoah, 2011: 213). Uzun bir dönem sömürge ülkeleri olan bu ülkelerin halkları şimdi de global ticari sistem nedeni ile sömürüye mahkûm olduklarının farkına varmışlardır. Sahip oldukları kaynakların topluma refah sağlamadığı düşüncesi toplumsal bir hazımsızlığa, bu hazımsızlık da dini ve etnik milliyetçi temelde terörizme dönüşmektedir. Kısacası üçüncü dünya toplumlarında milliyetçilik sorunlu bir ideoloji olarak varlık göstermektedir.

Sonuç

Modern ulus devletler, milliyetçilik ideolojisi ekseninde kimlik inşası sürecine oldukça fazla önem vermişlerdir. Ulus devletler bu süreç ile birlikte, birçok sorunu arkada bırakacağını düşünse de akabinde yeni sorunlar ile karşı karşıya kalmışlardır. Özellikle azınlıklar konusu, güçlü bir milli kimliğe sahip olan ulus devletlerin, karşılaştığı sorunların başında gelmektedir. Milliyetçilik ideolojisinin, her etnik yapıya aynı mesafede bulunması nedeniyle kimlik inşası süreci, aynı zamanda toplumlar içerisinde bir kimlik bunalımı sürecin de beraberinde getirmiştir.

Günümüze gelindiğinde, ulus devletlerin oluşturmaya çalıştığı yeni birtakım kavramlar ortaya çıkmıştır. Özellikle alt kimlik ve üst kimlik gibi kavramlar, ulus devletlerin oluşturmaya çalıştığı kavramlardır. Bu kavramlar sayesinde ulus devletler, tabiiyeti altında yaşayan farklı etnik gruplara kültürel haklar

sunarak, siyasi hak taleplerinin azalacağını düşünmektedirler. Lakin milliyetçi dürtülere sahip olan etnik yapıların, bu konuda ulus devletler ile aynı hedefi paylaşmadığı görülmüştür.

21. yüzyılda milliyetçilik bir ideoloji olarak sosyo-politik değerini korumaktadır. Devletler ve toplumlar milliyetçilikten farklı şeyler beklemektedir. Özellikle ulus devletler milliyetçilik ideolojisine olabildiğince fazla bir anlam yüklemektedirler. Toplumsal entegrasyonun tam olarak sağlanabilmesi için daim olarak milliyetçi şuur canlı tutulmaya çalışılmaktadır. Bu noktada ulus devletlerin toplum üzerinde adeta bir toplum mühendisliği görevi yürüttüğü görülmektedir. Böylece bir ulusal entegrasyon sağlanmaya çalışılmaktadır. Esasında ulusal entegrasyon süreci tek tipleşmeyi gerektiren bir süreç değildir (Fishman: 68-3, pp.39-51). Farklılıkları içerisinde barındıran entegre olmuş bir toplum olabilmenin mümkün olduğu bilinmektedir. Bu nedenle dünyanın birçok bölgesinde devletlerin ve toplumların milliyetçilik ideolojisine farklı anlamlar ve görevler yüklediği görülmektedir.

Her ne kadar milliyetçiliğin tanımına yönelik kesin bir sonuca varamamış olsak da toplumların ve devletlerin dönemin şartları gereği milliyetçilik üzerine farklı yorumlar geliştirdiği görülmektedir. Küreselleşen dünya şartları içerisinde gerek teknolojiye yaşanan devrim gerek toplumların sahip olduğu üretim ve tüketim kapasitesinin değişmesi gibi nedenler milliyetçilik ideolojisinin önemini azaltmamıştır. Postmodern dönemde etkisini yitireceği iddia edilmesine rağmen günümüz dünyasında milliyetçilik önemini koruyan bir ideoloji konumundadır. Farklı ideolojilerle kurduğu diyalektik ilişki sayesinde bugün milliyetçiliğin birçok türünden bahsedebilmemiz mümkündür. Özellikle etnik, dinsel, bölgesel, kültürel milliyetçilik en çok karşımıza çıkan milliyetçilik türlerindedir.

Köken olarak 18. Yüzyıl Kıta Avrupası işaret edilse de toplumların milliyetçilik hissiyatlarının daha eski dönemlere gittiği bilinmektedir. Esasında İnsanlık, kültür ve teritorya bilincinin oluşmaya başladığı dönemler milliyetçiliğinde var olmaya başladığı dönemler olarak değerlendirilebilir.

Nihayetinde esas vurgulanması gereken olgu; milliyetçiliğin milletlerden önce var olduğu ve milletleri var eden bir ideoloji olarak günümüze ulaştığıdır. Küreselleşme çağı ile beraber yeni anlamlar üstlenen milliyetçilik, farklı ideolojilerle birliktelik kurarak yoluna devam etmektedir. Milliyetçilik ideolojisinin, nereye kadar serüvenine devam edeceği? sorusuna verilecek cevap ise; insanlık tarihinin gelecek dönemlerinde gizlidir.

KAYNAKÇA

Akıncı, Abdulvahap (2014), Osmanlı Devleti'nde Milli Kimlik İnşasında Okul, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 19, 2014, Sayfa 1-24.

Akıncı, Abdulvahap (2013), Osmanlı-Türk Milli Kimliğinin Oluşmasında Rusya Türkleri, Göçler ve Türkoloji Çalışmalarının Rolü, *Akademik Bakış Dergisi*, sayı 38.

Akıncı, Abdulvahap (2014), Milliyetçilik Kuramları, *C.Ü. İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1.

Aktürk, Şener (2006), Etnik Kategori ve Milliyetçilik: Tek-Etnili, Çok-Etnili ve Gayri Etnik Rejimler, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, ISSN:1303-7242, Sayı: 38.

Alkan, M. Nail (2015), Avrupa'da Yükselen Irkçılık: Pegida Örneği, *Akademik Bakış*, Cilt 8, Sayı 16.

Amoah, Michael (2011), *Nationalizm, Globalizm and Africa*, Palgrave Macmillan, New York.

Anderson, Benedict (2017), *Hayali Cemaatler*, Savaşır İ. (Çev.), Metis Yayınları İstanbul.

Arsstrong, John A. (1982), *Nations Before Nationalism*, The University of North Caroline Press, Caroline.

Balibar, Etienne (1991), *Ulus Biçimi: Tarih ve İdeoloji*, Wallerstain, I. (Der.), Metis Yayınları, İstanbul.

Breuilly, John, *Approaches to Nationalizm*, Balakrishman, G. (Der). Mapping the Nation. Verso, Londra&New York.

Carr, E. Hallett (2015), *Milliyetçilik ve Sonrası*, Akınhay, O. (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul.

Çağatay, Soner (2006), *İslam, Secularism and Nationalism in Modern Turkey*, Routledge, New York.

Calhoun, Craig (1993), Nationalizm and Ethnicity, *Annual Review of Sociology*, 19.1, 211-239.

Doyle, Don. H. and Marco A. Pomplona (2006), *Nationalism in The New World*, The Universty of Georgia Press, London.

Ertan, Temüçin f. ve Örs, Orhan (2018), Milliyetçiliğin Müphemliği: Milliyetçilik Nedir?. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 62, Bahar, 39-84.

Evera, S. Van (1994), Hypotkeses on Nationalism and War. *International Security*, 18.4, 5-39.

Fishman, Joshua. A, Nationality-Nationalism and Nation-Nationism. *Offprint From Language Problems of Developing Nations*, 68-3, 39-51.

Gellner, Ernest (2016), *Milliyetçiliğe Bakmak*, Coşar, S.-Özertürk, S. (Çev.) İletişim Yayınları, İstanbul.

Gellner, Ernest (1983), *Nations and Nationalisms*, Oxford Blackwell, New York.

Gökalp, Emre (2007), Milliyetçilik: Kuramsal Bir Değerlendirme, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, 279-298.

Greenfeld, Liah (2012), *Nationalism*, The Wiley- Blackwell Encyclopedia of Globalization.

Hanioglu, M.Sükrü (1998), *Turkey Beyond Natioanalism; Towards Post- İdentities*, Kieser, H-L. (Der.) I.B.Tauris, New York.

Heywood, Andrew (2013), *Küresel Siyaset*, Uslu, N.- Özdemir, H. (Çev.), Adres Yayınları, Ankara.

Hobsbawm, E.J. (2010), *Milletler ve Milliyetçilik*. Akınhay, O. (Çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Hobsbawm E. J. (1993), *1780' den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit ve Gerçeklik*, Akınhay, O. (Çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Karpat, Kemal H. (2011), *Osmanlıdan Günümüze Orta Doğuda Millet, Milliyet, Milliyetçilik*. Boztemur, R. (Çev.), Timaş Yayınları. İstanbul.

Keyman, E. Fuat and Gümüüşcü, Ş. (2014), *Democracy, İdentitiy and Foreign Policy; Hegemony Through Transformation*, Palgrave Macmillan, New York.

Leoussi, Athena. S. (1998), *Nationalizm and Classicism: The Classical Body as National Symbol in Nineteenth – Century England and France*, Palgrave Macmillan, London.

Macola, Giacomo (2010), *Liberal Nationalizm in Central Africa: A Biography of Harry Mwaanga Nkumbula*, Palgrave Macmillan, New York.

Naathans, Eli (2004), *The Politics of Citizenship in Germany: Ethnicity, Utility and Nationalism*. Berg Publishers, New York.

Özkırımlı, Umut (1999), *Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış*, Sarmal Yayınevi, İstanbul.

Rangelov, Iavor (2014), *Nationalizm and Rule of Law*. Cambridge University Press, New York.

Smith, Anthony D. (2013), *Milliyetçilik*, Hüsrev Yolsal, Ü. (Çev.), Atıf Yayınları, Ankara.

Smith, Anthony D. (2002), *Ulusların Etnik Kökeni*, Bayramoğlu, S -Kendir, H. (Çev.), Dost Kitapevi, Ankara.

Tibi, Bessam (1998), *Arap Milliyetçiliği*, Temiz, T. (Çev.), Yöneliş Yayınları, İstanbul.

White, Joshua Searle (2001), *The Psychology of Nationalism*, Palgrave Macmillan, New York.